

ЭРҮҮГИЙН БАЙЦААН ШИЙТГЭХ АЖИЛЛАГААН ДАХЬ ИРГЭДИЙН ОРОЛЦОО

Батмөнх

магистр, цагдаагийн ахмад

1990-ээд оны эхнээс “цагдаа-иргэний харилцаа цагдаа олон нийтийн хамтын ажиллагаа “ гэмт явдалтай тэмцэх түүнээс урьдчилан сэргийлэх ажилд иргэд , олон нийтийн оролцооны эрх зүйн үндэслэлийг хуульчлан тогтоосон билээ.

МУ-н Үндсэн хуулийн оршил хэсэгт “Эх орондоо хүмүүнлэг иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэхийг эрхэм зорилго “ гэж тодорхойлсон . Энэ нь Монгол Улсын нийгмийн хөгжлийн ирээдүйн чиг баримжааг тодорхойлсон зорилгын туйл учраас бүх нийтийн идэвхи санаачлага бүтээлч ажиллагааны дүнд хэрэгжих учиртай.

Иймд иргэний ардчилсан нийгмийн үндсэн асуудлын нэг нь цагдаа-иргэний харилцааг боловсронгуй болгох , гэмт хэрэгтэй тэмцэх , нийгмийн хэв журам хамгаалах бодлого, үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх явдал юм .

Өнөөдөр энэ хурлаар хэлэлцэж буй сэдэв нь өөрөө нилээд өргөн , хүрээтэй учир миний бие ЭБША ны тодорхой нэг үе шат болох , хэрэг бүртгэлт , мөрдөн байцаалтын явцад иргэдийг оролцуулах талаар хуулинд тусгагдсан зарим зүйл заалтууд одоогийн нөхцөлд хэрхэн хэрэгжиж буйд та бүгдийн анхаарлыг хандуулъя.

Цагдаа – олон нийтийн хамтын ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан :

- Байгууллага , иргэд , аж ахуй нэгж , цагдаагийн байгууллагын хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх

- Гэмт хэрэг, зөрчлийг үл тэвчих нийгмийн ухамсрыг бэхжүүлэх, соён гэгээрүүлэх
- Гэмт хэргийг бууруулах, урьдчилан сэргийлэх нийгмийн хэв журмыг сахин хамгаалах үйл ажиллагаанд төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллага нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын үүрэг хариуцлагыг бэхжүүлэх нийгэмд түгээмэл гарч байгаа гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх арга замыг иргэдэд сурталчлах нээлттэй мэдээллийн тогтолцоог бүрдүүлэх хэрэг зорилтыг хэрэгжүүлэхэд гэмт хэргийг шуурхай илрүүлэх , гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг олж тогтоох , зорилгоор хэргийн нотлох баримтыг бүрдүүлэх , үндсэн чиг үүрэг бүхий хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах байгууллага , албан тушаалтнууд тодорхой үүрэг гүйцэтгэдэг .

Хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн шийдвэрээр байцаан шийтгэх тодорхой ажиллагаанд хөндлөнгийн гэрч , батлан даагч , барьцаа өгөгч , мэргэжилтэн , гэрч , орчуулагч , хэлмэрч ¹нарыг ЭБШ хуулинд заасан үндэслэл журмын дагуу оролцуулдаг .

Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 28-р зүйлийн 28.3т хэрэг бүртгэгч , мөрдөн байцаагчаас тодорхой хэргийг шалгах явцад энэ хуулиар олгосон бүрэн эрхийн хүрээнд гаргасан тогтоолыг аж ахуйн нэгж , байгууллага албан тушаалтан заавал биелүүлнэ гэсэн заалт нь дээрх оролцооны хууль зүйн үндэслэл болно .

Цагдаагийн байгууллага нь эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заагдсан хэргийг бүртгэх , мөрдөх харъяаллын тухай хуулийн заалтаас харахад ЭБШ ажиллагааны энэ чиг үүргийг бараг дангаараа гүйцэтгэж байна гэж дүгнэж болно.

1. Гэрчийн оролцоо

Монгол Улсын Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 45дугаар зүйлд “ Хэргийн талаар ач холбогдол бүхий нөхцөл байдлыг мэдэж байгаа , тухайн хэрэгт холбогдолгүй хүнийг гэрч гэнэ хэмээн тодорхойлжээ. Энэ тодорхойлолтод зааснаас гэрчид байх ёстой үндсэн хоёр шинж байна.

¹ Я . Цэвэлийн зохиолын монгол хэлний товч толь бичиг т

“ орчуулагч – ямар нэгэн бичиг хэлийг өөр хэлэнд хөрвүүлдэг хүн

Хэлмэрч – аливаа хэлний үгийг өөр хэлэнд орчуулах хэлэх хүн хэмээн бичжээ. УБ 1966 он 426 “ 728 дахь тал

Үүнд :

- Хэргийн талаар ач холбогдол бүхий нөхцөл байдлыг мэдэж байгаа
- Хэрэгт холбогдолгүй байх явдал хамаарна .

Хэрэгт холбогдолгүй байх нь гэрчийн бусад мэдүүлэг өгөгчдөөс ялгарах онцлог юм

Үүгээрээ сэжигтэн , яллагдагч, шүүгдэгч болон хохирогчоос ялгардаг . иймд уг ойлголтыг тухайн хэргийн сэжигтэн , яллагдагч, шүүгдэгч болон хохирогчийн аль аль нь биш байх гэсэн утгаар тайлбарлаж хэрэглэвэл илүү оновчтой юм . Чухам эндээс л гэрчийн мэдүүлгийн нотолгооны онцлог тал илэрдэг .

Гэрч тухайн хэрэгт яллах болон цагаатгах аль ч талын , алинд ч хувийн сонирхолгүй бөгөөд зөвхөн хэргийн талаар ач холбогдол бүхий нөхцөл байдлыг мэдэж байгаагийнхаа хувиар сайн дураараа, эсхүл хуульд заасан журмаар дуудагдан мэдүүлэг өгч иргэнийхээ үүргийг биелүүлдэг юм.

Энэхүү хэрэгт шууд хувийн сонирхолгүй байдал нь гэрчийн мэдүүлгийг ерөнхийд нь бусад хувийн сонирхол бүхий этгээдийн мэдүүлгээс үнэний магадлалын хувьд илүүд үзэх шалтгаан болдог . Түүнээс гадна гэрчид худал гэрчилбэл эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх тухай урьдчилан сануулдаг нь түүний мэдүүлгийн үнэн зөвд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлдэг талтай .

Гэхдээ энэ бүгд нь гэрчийн мэдүүлгийг ямагт бусад мэдүүлгээс илүүд үзэх шалтгаан болж чадахгүй бөгөөд түүнийг шалгах, бусад нотлох баримттай харьцуулж судлах замаар л үнэн бодитой байх магадлалын зэргийг нь тогтооно.

Гэхдээ гэрч хэргийн явцад шууд ашиг сонирхол илэрхийлж оролцохгүй боловч аль нэг талд нь дам ашиг сонирхолтой этгээд байж болно. Жишээ нь , сэжигтний эсхүл хохирогчийн хамаатан , дотны найз нөхөд гэх мэт . Эрүүгийн хэргийг шийдвэрлэхэд гэрчийн мэдүүлэг хамгийн өргөн хэрэглэгддэг бөгөөд гэрчийн мэдүүлэг тус бүрийг үнэлж цэгнэх , нотлох баримтын системд цогц байдлаар авч үзэх зэргээр нягт нямбай хандахыг шаарддаг .

Практикаас ажиглахад хэрэг бүртгэлт , мөрдөн байцаалтын шатанд гэрчийг нэг асуудлаар олон удаа дуудан ирүүлэх , ажил амьдралд нь чирэгдэл учруулах , тэдэнтэй ёс зүйгүй харьцах , хуулиар далайлган сүрдүүлэх зэрэг зөрчил дутагдал оршсоор байна.

2. Орчуулагч , хэлмэрчийн оролцоо

Байцаан шийтгэх ажиллагаанд оролцогч этгээд нь монгол хэл мэддэггүй , бол өөрийн хэл буюу мэддэг хэл , бичгээр, хараагүй , хэлгүй дүлий этгээд дохио зангаа, тусгай тэмдэгт ашиглан орчуулагч , хэлмэрчийн тусламжтайгаар мэдүүлэг өгөх , гомдол гаргах , хэргийн холбогдох материалтай бүрэн танилцах эрхээр хангагдана “ гэсэн хуулийн заалтын дагуу хэрэг бүртгэгч , мөрдөн байцаагч , нь орчуулга хийх , хэлмэрчлэх мэдлэг чадвартай хүнийг орчуулагч , хэлмэрчээр томилно .

Орчуулагч хэлмэрч нь дуудсан цагт ирж орчуулах , хэлмэрчлүүлэхээр даалгасан үүргийг бүрэн , зөв биелүүлэх үүрэгтэйгээс гадна санаатайгаар худал орчуулсан , хэлмэрчилсэн бол түүнд Эрүүгийн хуулинд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

3. Хөндлөнгийн гэрчийн оролцоо

Энэ нь “хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн шийдвэрээр байцаан шийтгэх тодорхой ажиллагааны явц , үр дүнг баталгаажуулахаар тухайн ажиллагаанд оролцож буй иргэн “ юм .

ЭБШ хуулийн 192 дугаар зүйлд заасны дагуу үзлэг , нэгжлэг , хураан авах , түүнчлэн ЭБШ хуульд хөндлөнгийн гэрч оролцуулахаар заасан хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулахад хоёроос доошгүй гэрчийг заавал оролцуулна² .

Хөндлөнгийн гэрч нь хэргийн байдлыг тодруулах , шалгах ажиллагаанд оролцсонтой холбогдох , гарсан зардал хөлсөө гаргуулж авах эрхтэйн дээр хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн дуудсанаар ирэх, байцаан шийтгэх ажиллагааны журмыг сахих , нууц задруулахгүй байх үүрэгтэй. Энэхүү хуулийн шаардлагыг практикт хангах явцад процессын шинжтэй зөрчил , дутагдал гарч байгаа нь прокурорын хяналтаар илэрсэн байдал ажиглагдаж байна.

4. Мэргэжилтний оролцоо

ЭБШ хуульд мэргэжилтэн гэж хэн болох түүнийг эрх зүйн байдлыг тусгайлан заагаагүй гэхдээ мөрдөн байцаалтын тодорхой ажиллагаанд мэргэжилтэн оруулахыг үгүйсгээгүй.

Тухайлбал ЭБШ хуулийн 131 дүгээр зүйлд зааснаар хэрэг бүртгэгч буюу мөрдөн байцаагч мөрдөн байцаалтын туршилт хийхэд уг хэрэгт хувийн сонирхолгүй мэргэжилтэн урьж оролцуулна .

² Б. Бат-эрдэнэ Эрүүгийн байцаан шийтгэх эрх зүй УБ 2004 оны 98 дах тал

Тэрчлэн 16 нас хүрээгүй яллагдагчийг мөн 18 нас хүртэлх этгээдийг оюун ухаан нь гүйцэд хөгжөөгүй гэж үзвэл түүнийг байцаахад сурган хүмүүжүүлэгчийг оролцуулж байгаа нь мэргэжилтэнг оролцуулж байгаагийн нэг хэлбэр мөн.

Сурган хүмүүжүүлэгч байцаалтын явцад насанд хүрээгүй байцаагдагч санаагаа хэрхэн илэрхийлж байгаа түүний хэлсэн үг, өгүүлбэрийг яаж ойлгож болох зэргийг сурган хүмүүжүүлэх зүй хийгээд сэтгэл судлалын шинжлэх ухааны үүднээс тайлбарлах буюу өөрөөр хэлбэл мэргэжилтний байр сууринаас байцаалтанд оролцуулна.

Эрүүгийн тодорхой хэрэгт холбогдуулан шинжлэх ухааны үүднээс тайлбарлах өвөрмөц тодорхой нэр томъёог тодруулах зэрэг шаардлага улам бүр нэмэгдэж байгаа нь мэргэжилтний оролцоог өргөжүүлэх хандлага бий болж байна.

5. Батлан даагч барьцаа өгөгчийн оролцоо

Хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын үед гэмт хэргийн сэжигтэн яллагдагч нарт ЭБШ хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу таслан сэргийлэх арга хэмжээ авахад батлан даагч, барьцаа өгөгч гэсэн оролцогч бий болдог.

Батлан даагчид тавигдах үндсэн шалгуурыг шинээр хуульчилж өгсөн нь энэ оролцогчийн үүрэг хариуцлагыг нэмэгдүүлэх арга хэрэгсэл болсон. Өөрөөр хэлбэл оршин суух хаягтай, тодорхой ажил хөдөлмөр эрхэлдэг, хөрөнгийн эх үүсвэртэй, насанд хүрсэн хүн батлан даагчаар оролцож хэрэв дааж авсан хүн нь оргон зайлвал торгууль хүлээж, оргосон этгээдийг эрэн сурвалжлахад гарсан бүх зардлыг нөхөн төлөхөөр хуульчилсан нь батлан даагчаар хэнийг оролцуулахад онцгой анхаарч сөрөг үр дагавар гарсан тохиолдолд хариуцах эзэнтэй болгосон нь чухал заалт болсон гэж үздэг.

Үүнээс арай өөр хэлбэрээр барьцаа өгөгч мөн оролцоно. Барьцаа өгөгч нь таслан сэргийлэх арга хэмжээ авч байгаа байгууллагын дансанд бэлэн мөнгө, бусад үнэ бүхий зүйлийг шилжүүлж байгаа байгууллага хүн байна.

Хэрэв үүргээ биелүүлээгүй бол барьцаанд өгсөн зүйлийг улсын орлого болгоно. Дээрх байцаан шийтгэх ажиллагаанд оролцогчдын эрх зүйн байдлыг ЭБШ хуульд тодорхойлж тусгасан боловч энэ оролцоо нь хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах ажиллагаанд хэр зэрэг ач холбогдолтой, тустай, зайлшгүй шаардлагатай болохыг тэр бүр олон нийт мэдэж, учир холбогдлыг нь бүрэн ойлгохгүй байгаа нь энэ талаарх хуулийн заалтыг сурталчлан таниулах ажил хангалтгүй байгаатай холбоотой юм.

Дүгнэлт:

ЭБШ хуулийн холбогдох зүйл заалтад хийсэн судалгаанаас байцаан шийтгэх ажиллагааны үндсэн үе шат болох хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаанд иргэдийг татан оролцуулах боломж нөхцөл эрх зүйн орчин бүрдсэн байна. Харин хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч нар ЭБШ ажиллагаанд оролцож байгаа иргэд байгууллагад хүндэтгэлтэй хандаж хуульд заасан эрх үүргийг нь хэрэгжүүлэх бололцоогоор хангахад онцгой анхаарч ажиллах учиртай.

Ингээд хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулж дараах саналыг дэвшүүлж байна.

1. Хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах байгууллагын үйл ажиллагаа, үйлчилгээний үр дүнд иргэдийн сэтгэл ханамжийн байдлыг судлах

2. Цагдаа олон нийтийн хамтын ажиллагааг эрчимжүүлж гэмт хэргийн тухай мэдээллийг цуглуулах боломжтой шинэлэг арга хэлбэрүүдийг нэвтрүүлэх, гэмт хэрэгтэй тэмцэх иргэдийн сэтгэлгээг өөрчлөх тэдний эрх зүйн ухамсрын төлөвшилийг нэмэгдүүлэх

3. Байцаан шийтгэх ажиллагаанд оролцсоны улмаас тэдний амь нас, эрүүл мэнд, гэр бүлийнхэнд нь аюул учруулахгүй байх баталгааг бүрдүүлэх ба бусад байдлаар эрх ашиг нь зөрчигдөхөөс сэргийлэх арга хэмжээ авах

4. Өнөөгийн нөхцөлд хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч нарт зөвхөн хууль зүйн мэдлэг төдийгүй социологи, статистик, улс төр, эдийн засаг, сэтгэл зүй, техник технологи зэрэг шинжлэх ухааны мэдлэгийг тодорхой хэмжээнд эзэмшсэн байх шаардлага тулгарч байна. Энэхүү шаардлагыг хангасан тохиолдолд байцаан шийтгэх ажиллагаанд иргэд байгууллагыг татан оролцуулах боломж нөхцөл бүрдэх болно.